

דף כב; פרק שני

לה. כיצד נבחר הכהן הזוכה בתרומת הדשן?

בראשונה כל מי שרוצה לתרום את המזבח, מכהני בית-אב המשמש באותו יום – תורם. ובזמן שהם מרובים – רצים ועולים בכבש; כל הקודם את חברו בארבע אמות, כלומר שהגיע ראשון לתוך ד' אמות עליונות של כבש – זכה. [נסתפק רב פפא האם ד' אמות שאמרו, כוללות אמה יסוד ואמה סובב או ד' אמות מלבדן דהיינו שש אמות מעליונו של כבש]. ואם היו שניהם שוים – הממונה אומר להם הצביעו. כלומר, הכהנים כולם (רש"י) עורכים גורל כדלהלן.

אפשר שריצה זו היתה עקב בצד גודל, כי פסיעה גסה אסורה משום לא תעלה במעלת על מזבחי. וכן נקט בתורא"ש. ואפשר שאין איסור זה אמור אלא כשעוסקים בעבודה (ע' תוס' ישנים. ויש מגיחים בדבריהם כדברי תורא"ש. וכן הוכיח המנחת-חינוך (מא, ב) מספר החינוך, לאסור אף שלא בשעת עבודה. ואילו הרמב"ם השמיט איסור זה, לפסוע פסיעה גסה על המזבח. וע"ע בשבט הלוי ח"ה רכא, ושמ בקונטרס המצוות כא).

מעשה והיו שניהם רצים ועולים בכבש, ודחף אחד מהם את חברו ונפל ונשברה רגלו. כיון שראו בית דין שבאים לידי סכנה, התקינו שלא יהו תורמין את המזבח אלא בפיס. [ומקודם לכן ארע מעשה אחר, שקדם כהן אחד לתוך ד' אמות של חברו – נטל הלה סכין ותקע לו בלבו. ועדיין נמשך המנהג הראשון כי סברו אקראי בעלמא הוא, כיון שראו אפילו ממילא באים לידי סכנה – ביטלו המנהג. כג.]. כיון שראו שנמנעים הכהנים מלבוא ולהפיס, שלא היתה עבודה זו חשובה להם דיה כדי לטרוח עליה מספק – תקנו שהזוכה בתרומת הדשן יזכה בסידור מערכה ובנתינת שני גזירי עצים – כדי שיבואו ויפיסו. התוס' צדדו כאפשרות אחת שמלכתחילה כשתקנו הפיס לתרומת הדשן, תקנו שהמרים יזכה בסידור מערכה.

הטעם לכך שלא תקנו פיס לתרומת הדשן מתחילה ככשאר עבודות, שסברו מפני שהיא עבודת לילה [בניגוד להקטרת אברים ופדרים שהיא סוף עבודת היום], אינה חשובה לכהנים כל כך ולא יבואו לריב עליה. או מפני אונס שינה לא יטריחו עצמם לקום בהשכמה כדי לתרום.

לדעת הרז"ה אין כל זה אמור אלא בשאר ימות השנה, אבל ביום הכפורים הכהן הגדול בלבד הוא שתורם את הדשן (וע' גם בתוס' כ: ד"ה משום; תו"י יב: בשם הר' אלהנן). ואילו הרמב"ן והריב"א (בתוס' כ: שם) ור"ד נקטו, וכן דעת כמה מבעלי הקרובות והפיוטים, שעבודה זו הנעשית בכל לילה אינה צריכה שתעשה ככהן גדול ועושים לה פיס אף ביוהכ"פ (וע"ע להלן לא-לב).

לו. האם מותר למנות את ישראל וכיצד?

אמר רבי יצחק: אסור למנות את ישראל אפילו לדבר מצוה (ככתוב בשאלו ויפקדם בטלאים – מנה את ישראל בצאתם למלחמה על ידי דבר אחר; כל אחד ואחד נטל טלה מאת המלך, ונמנו הטלאים. בתחילה מנאם בשברי חרסים (בבזק), ומשנתמנה פרנס על הצבור העשיר ומנאם בטלאים).

אמר רבי אלעזר: כל המונה את ישראל – עובר ב'לאו' שנאמר והיה מספר בני ישראל כחול היום אשר לא ימד. רב נחמן בר יצחק אמר: עובר בשני לאוין שנאמר לא ימד ולא יספר.

ובסוף ימי דוד המלך, כשהוסת למנות את ישראל, ניגף העם בשל כך.

ומשום איסור זה הכהנים במקדש הוציאו אצבעותיהם למנין, ולא נמנו לגולגלותם.

א. כתב הרי"ד: שלא לדבר מצוה אסור למנות אפילו על ידי דבר אחר, ולכן היה נגף בימי דוד

מפני שלא היה המנין ההוא לצורך דבר מצוה. וכעין זה כתב הרי"ק (שמואל-ב כד) שאין למנות

שלא לצורך אפילו על ידי דבר אחר ועל כן באה המגפה בימי דוד. ואולם הרמב"ן (תשא) כתב

שהחטא היה משום שלא מנו על ידי דבר אחר (וע"ע ברמב"ן ריש במדבר). וסוגיין דעלמא להחמיר

(עפ"י שבט הלוי ח"ו כ).

ב. ספירה על ידי הכתב, או על פי רשימות; הרלב"ג (במדבר) כתב שאין איסור (וע' גם לנצי"ב ריש

במדבר). ואולם בשו"ת כתב סופר (יו"ד קו) העתיק בשם אביו החתם-סופר שאסור. וכן פסק

בשו"ת שבט הלוי (ח"ו כ).

ג. כשרוצים לידע אם יש מנין עשרה, אין למנות האנשים אלא על ידי אמירת פסוק כגון 'הושיעה

את עמך...'. (עפ"י תשובת גאון; ראשונים. וכן כתב הפרי-חדש נה).

ד. אין להתיר למנות תלמידים על ידי העמדתם בשורות של שנים או שלשה, וילד אחד מכל

שורה מכריז מספר; אחד, שנים... ובכך מתודע אם כולם נוכחים – אלא יש לודא נוכחות על

ידי הקראת שמות (שבט הלוי ח"א לד).

ה. אודות מפקד אוכלסין בישראל; בשו"ת שבט הלוי (ח"ו כ) צדד להתיר למסור נתונים לצורך

סטטיסטיקה בלבד אך לא להימנות, ויפרש כן בשאלון [ואף על פי שבמשרד הראשי יעמדו

על המספר]. 'וגם בזה כולי האי ואולי, ואינו ברור אצלי. ואם אפשר להמנע מכל זה – טוב

יותר'.

ואולם אם המנין כולל יהודים ונכרים כאחד [גם אם לבסוף עושים הפרדה ביניהם, אך הלא

הרבה אנשים רשומים כיהודים אצל המונים ובאמת אינם יהודים] – צדדו בזה להתיר, בייחוד

כאשר אין כותבים את מספר הנפשות על השאלונים (ע' בשו"ת שבט הלוי ח"ט לה; עלה יונה עמ'

קלט – מכתבי הגר"י קניבסקי והגר"י מרצבך זצ"ל).

כהן שקידש ידיו ורגליו בלילה, האם צריך לקדש שוב בבקר – נתבאר בזבחים כ.

דפים כב – כג

לז. א. אלו תכונות הוזכרו בסוגיא, הנצרכות לפרנס הממונה על הציבור ולתלמיד חכם?

ב. אלו הן נקימה ונטירה האסורות?

א. אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוודק: אין מעמידים פרנס על הציבור אלא אם כן קופה של שרצים

(=דופי משפחה. רש"י) תלויה לו מאחוריו – שאם תזוח דעתו עליו אומרים לו חזור לאחוריק.

וכן אמר רב יהודה אמר שמואל: לא נמשכה מלכות בית שאול מפני שלא היה בו שום דופי (משפחה.

בניגוד לדוד שבא מרות המואביה. רש"י).